

soncu žari, / Grintavec vitki v pozdrav se smeji.«
ltd., itn.

Če povzamem iz naključno izbranih, pisnih, na hitro roko zbranih zgledov, pozdravljajo posamični vrhovi, primerki živalstva, rastlinstva, mrazovi in vetrovi in celo sončni žarki. Ko berem take opise, zelenim od zavisti. Vsaj vem, čemu sem volil zelene! Včasih ure dolgo kje posedam in gledam okoli, pa se nihče in nič ne zmeni zame, da bi me pozdravil. Moj doslej največji uspeh je bila hrabra kavka, ki mi je jedla iz roke, kar si druge njene sokavke očitno niso upale. Ali pa kakšen (suh) pes, ki me milo gleda, če malicam, tako milo, da se včasih spozabim in mu grižljaj kar lastnoročno dam med zobe. Pa saj to niso pozdravi! Živali so pač lačne ali vsaj požrešne. – O planinskih izbrancih bom še premišljeval. Če to ni krivica: saj sem tudi jaz zrnce peska v puščavi!

Čeprav se čudno sliši, med planinskimi izbranci prevladujejo samci. Mogoče zato, ker razmeroma več objavljajo. Ali pa imamo o porazdelitvi rahločutnosti v osnovi zgrešeno mnenje.

29. Planinski pravičnik. Pri taki množici ljudi, ki danes pri nas hodi v gore, je nemogoče,

da bi bili po naravi vsi enaki. Kolikor ljudi – toliko nravi. Kolikor glav – toliko mnenj, kar bogato priča tudi vsebina PV. Seveda so mnenja, grobo povedano, lahko pravična, lahko pa tudi krivična. Kdo je potem planinski pravičnik? Če pričnemo o tem javno razpravo, nikoli ne bomo prišli do konca. Konca pravzaprav ni! Kaj pa zdaj? Brez vsake razprave trdim: edini planinski pravičnik je tisti, ki lahko (sebi) dokaže, da je okrog glave imel svetniški sij, glorio, avreolo, kakor pač hočete temu reči. Zal je za tak dokaz razen planinskega pravičnika potrebna še pritiklina, na primer jesen, megleno morje pod opazovališčem, primeren gorski vrh, ki gleda iz tega morja in vsaj štiriindvajsetkaratno sonce, ki iz naštetih pritikin naredi na megli senco in okrog glave pravičnika glorio! Brezverski svet v ta dokaz pravičnosti seveda močno dvomi. Vsakemu pravičniku pa je le vsaj v tiho zadoščenje, čeprav s tem dokazom navadno ne opleta preveč pred drugimi. Ima ga tako rekoč za osebno uporabo. Poskusite!

Sumim, da so med planinskimi pravičniki tako samice kot samci.

(Nadaljevanje prihodnjic)

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

OB BREGOVIH SOČE

JURIJ KUNAVER

V zbirki *Pelikan* je v ljubljanski založbi Mladinska knjiga izšla knjižica z 32 stranmi »Ob bregovih Soče«, ki jo je napisal univerzitetni učitelj dr. Jurij Kunaver in jo namenil mladini. Toda že po prvem površnem listanju po knjižnih straneh lahko ugotovimo, da bo po tej publikaciji prav rad segel tudi marsikateri starejši, ki bo želel spoznati to pokrajino ob Soči in nad njo: knjižica je namenjena vsem radovednim popotnikom, ki bi radi поблиže spoznali čarni svet najlepše slovenske reke (ali vsaj ene od najlepših, da se s tem presežnikom ne bi komu zamerili). Z besedilom so predstavljene nekatere najpomembnejše značilnosti in podatki o pokrajini, s preglednimi kartami nje lega in razporeditve, s fotografijami nekateri veliki in majhni objekti v pokrajini, ki spodbujajo k ogledu. – Z dovoljenjem avtorja objavljamo nekatere odlomke iz te knjižice, ki naj bi bili spodbuda za branje celotnega dela in za obisk tega lepega predela Slovenije. (Op. ur.)

POTOVANJE PO POSOČJU

Dolgo, a zanimivo pot imamo pred seboj. Najprej bomo na kratko spoznali Trento, nato Bovško kotlino in njeno gorato okolico. Povzpeli se bomo na Kaninsko pogorje in spoznali njegove kraške posebnosti. Na Bovškem je še več stranskih dolin, a vseh, čeprav so zanimive, ne moremo obiskati. Bralca vabim, da si vzame čas za potovanje po Posočju, pa tudi za listanje po različnih berilih, ki pripovedujejo o teh naših najzahodnejših krajih.

Z Bovškega se bomo po vijugasti in ozki dolini Soče podali do Kobarida, od tam pa v Breginjski kot in pod bregove Krna. Na Tolminskem, to je v širši pokrajini okrog Tolmina, bomo spoznali nekatere zanimivejše predele, na primer območje Mosta na Soči, do koder je segel soški ledenik in kjer so sledovi najzgodnejše naselitve. Obiskali bomo tudi dolino Bače. Od tam nas bo pot vodila mimo Anhovega v Goriška Brda, v Novo Gorico in v njeno neposredno okolico. Na obeh straneh Soče in njenih pritokov je še vrsta zanimivih pokrajin, ki pa so tako visoko nad dolinami, da komaj vemo zanje. Take so zlasti planote nad Idrijo, kot na primer Šentviška, Šebreljska in Vojskarska planota ter na levem bregu Soče Trnovska in Banjska planota. Zato je treba na kratko spregovoriti tudi o njih. Vso opisano pokrajino ob Soči poznamo pod imenom Posočje. Njen del od Tolmina navzgor je Zgornje Posočje. Nižje od Tolmina sledi Srednje Posočje, od Nove Gorice dalje pa je Spodnje Posočje. Tam je Goriško polje kot del Soške ravnin, ki se odpira v Furlansko nižino. Prave soške doline od Nove Gorice dalje pravzaprav ni več.

V tej knjižici so omenjene zlasti pokrajine, ki so na soško dolino tesno navezane. Zato nismo mogli poseči posebno daleč navzgor ob Idriji ali ob Vipavi. To so že sestavni deli drugih slovenskih pokrajin, in sicer predalpskega hribovja ter dinarskih planot oziroma krasa. Toda tudi Posočje se iz povsem alpske pokrajine okrog Bovca postopoma prelevi v predalpsko hribovsko in sredogorsko pokrajino na prehodu v alpski svet tam okrog Tolmina. Od tam naprej

Posočje: koliko lepega in neznanega je tam mogoče spoznati!

do Nove Gorice pa teče Soča celo po obrobju dinarskih kraških planot. In nazadnje je spodnji del doline Soče na italijanski strani že čisto ravninski, kjer je tudi podnebje že močno sredozemsko. Kako zanimiva je ta pot Soče od zasneženih vršacev do toplega Jadrana!

KRAŠKO KANINSKO POGORJE

Bovška kotlina je kot velika zibelka, ki pestuje v svojem naročju Bovec in več drugih naselij. Kako prijazna je ta pokrajina! Tudi ravnega sveta ne manjka, saj ga je med Sočo in Bovcem dovolj celo za manjše letališče. Okrog in okrog pa vrhovi, ki vabijo v svoje mamljive višine. Oko se najprej ustavi na mogočnem Kaninskem pogorju, kamor se lahko vzpnemo tudi z žičnico. Napravimo ta izlet in si od tam oglejmo vso lepoto Bovške kotline z okolico!

Z žičnico, ki so jo zgradili leta 1974, se igrave vzpnemo do zgornje postaje na višini 2200 metrov. Zato je v slabem desetletju Kaninsko pogoje postalo najbolj obiskan gorski masiv v Sloveniji, posebno pozimi, saj ta visokogorska smučišča tudi v suhih zimah vedno pokriva snežna odeja.

Okoli, nevajeno strmin in višin, se na Kaninu ne more načuditi, kako skalnato in razdrapano je površje tam zgoraj. Tudi temačnih jam ni malo, ki grozijo obiskovalcu, todal samo nepredvidnemu in lahkomiselnemu. To je značilen svet visokogorskega krasa z razjedanim skalnatim površjem, ki je polno žlebičev, škrapelj, kotličev in brezen. V ledeni dobi sta te planote na debelo pokrivala sneg in led, ki sta po pobočjih pozela v Bovško kotlino in se pridružila soške-mu ledeniku. Kadar so pozimi pobočja zasneže-

na in osvetljena od sonca, lahko celo iz doline vidimo na njihovem vrhu tik pod robom kraških podov prave ledeniške zajede in vmesne zaobljene hrbe, ki so usmerjeni tako, kot se je nekdaj premikala ledeniška gmota. V okolici smučišča na Skripih najdemo sledove ledeniškega brušenja na izbočenih skalah, ki so bile ledu najbolj napoti. Zaradi zaobljenosti jim strokovnjaki pravijo ledeniške grbine.

Pozimi ves ta goli kamniti svet pokrije debela snežna odeja, ki zaradi obilnih padavin v Kaninskem pogorju doseže debelino več metrov. Zato pozimi komaj vemo, da se smučamo po močno razjedanem kraškem svetu. Vse to je voda izoblikovala s kemičnim razjedanjem apnenca v novejšem obdobju po ledeni dobi. Kakšne velike spremembe je ustvarila v tem kratkem času! Visokogorski kras je učilnica narave o neprestanih spremembah, ki se dogajajo v njej. Na vsakem koraku naletimo na kaj zanimivega. Jamarji pa nas presenečajo z novimi odkritji navpičnih in vodoravnih podzemskih rovov, ki se skrivajo v votljikavem Kaninskem

Medved se vrača v Alpe

Kako naj tridesetkilogramski medvedek, ki se je prebudil iz letošnjega zimskega spanja, sluti, da bo čez dvajset ali trideset let morda zadnji predstavnik svoje vrste, ki bo še strašil po pirenejskih vrhovih? Kot pravijo nekateri strokovnjaki, tistih ducat rjavih medvedov, kolikor jih še živi tod, ni dovolj, da bi zagotovili obstoj svoje vrste. Ali bodo torej rjavi medvedi izumrli tudi v Franciji? Morda pa le ne bodol! Že nekaj let namreč potekajo priprave za oživiljanje te živalske vrste.

Začelo se je marca leta 1988 v restavraciji lyonske postaje, kjer so se srečali trije gorečji zavezniki teh zimskih zaspancev: **Roland Guichard**, **Jean-Pierre Hourdin** in biolog **Georges Erome**. Ko so se ločili, je imel slednji v žepu ček za 300 000 frankov. S tem denarjem naj bi pripravil študijo o možnosti, da bi znova naselili rjave medvede. K tej vsoti je pristelo ministrstvo za okolje še 150 000 frankov in 34 mesecev zatem je bila študija končana. Erome je prepričan, da je edini kraj, ki je še dovolj divji, da bi tam lahko živele te zveri, regionalni park Vercors. Seveda bi bilo treba zapreti nekaj cest in gozdnih poti, omejiti lov na divjega prašiča in predvsem prepričati tamkajšnje prebivalce, da bi medvede sprejeli.

Prav pred kratkim so se na okrogli mizi v Lans-en-Vercorju funkcionarji, lovci, varuhi narave, pastirji in biologi soglasno dogovorili za naselitev medvedov. Vseh 62 občin, ki ležijo na območju tega parka, je pripravljenih sprejeti nove goste. Če bodo lovci in pastirji dokončno privolili, da se medvedi vrnejo, jih bodo začeli naseljevati že leta 1994, najprej le tri ali štiri, kasneje pa kakšnih petdeset.

Pomladanski pogled na Krn (840 m), ki je med najvišjimi naselji v tem delu Tolminske; v ozadju sta Batognica in Krn

pogorju in dokazujejo, da voda spreminja tudi njegovo notranjost.

OBISK PRI BOVŠKIH KOZARJIH

Nekateri prebivalci bovških vasi se še vedno ukvarjajo s kozjerejo in ovčerejo, vendar ne več toliko iz potrebe kolikor bolj iz navade. Gojenje drobnice je na Bovškem in v Trenti že stara tradicija, saj se je tu nekoč paslo več tisoč ovac in koz. Gore so za pašo goveje živine prestrme in preveč kamnite. Toda ker koze v gozdu objedajo lubje in poganjke mladega drevja, so po vojni z zakonom prepovedali njihovo prsto pašo. Toda tudi s tem jih niso povsem pregnali z Bovškega. Nekateri domačini brez teh privlačnih in pametnih živali ne morejo shajati.

Koze se pasejo zlasti na pobočjih Kaninskega pogorja brez pastirjev, celo pozimi, če ni snega. Lastniki imajo zato včasih precej težav, da jih najdejo, ker se zalezejo v neprehodne strmine. Poleti se vzpnejo, podobno kot gamsi, do visokih in težko dosegljivih polic visoko v Kaninskem pogorju, kjer najdejo sočno zeleno travo. Kljub temu, da so zelo dobre plezalke, pa se včasih zgodi, da so kar preveč pogumne in tako obvelja »gor gre, nazaj pa ne«. Takrat morajo zaplezanim živalim pomagati njihovi lastniki. O tem pripoveduje nekdanji pastir: »Na kraški planoti Goričica pod Rombonom, kjer smo nekoč pasli vsako poletje, smo marsikdaj pogrešili kakšno kozo zvečer, ko smo se s čredo vrnili do staj. Iz izkušnje smo vedeli, da imajo koze zelo rade lapuhove liste ali lepenje, kot jim pravimo mri. Navadno so jih našle na dnu kraških vrtač in kotličev, kjer je nekaj več zemlje in do koder je pot zelo strma. Kozja jo navzdol še zmore, nazaj čez skalno pobočje pa gre

težje, ker se od mehkega dna ne more odgnati. Zato smo ob takih kotličih, kjer so se koze ujele najbolj pogosto, postavljali kamnite možice. To je bilo meketanja, ko smo jih našli ujele na dnu hladnih skalnih kotličev!«

Pastir je pripovedoval dalje: »Koze pa so vedno pametnejše od ovac. Vsak ovčji trop je imel nekaj koza, navadno do ene tretjine. Vedno so bile na čelu črede. Znale so poiskati najbolj varno pot med skalovjem in tudi najboljšo pašo. Pa tudi sir je bil najboljši, če smo ga delali iz ovčjega in kozjega mleka skupaj.«

Še nekaj let po vojni bi na kaninskih stezah in »mulatierah«, ki so jih v vojaške namene gradili italijanski vojaki, lahko srečali možaka, optanega bodisi z velikimi hlebci sira, bodisi z rjuho sena. Danes pa se kar z avtom zapeljejo po gozdni cesti v kaninska pobočja in so že na planini Krnici, kjer poleti še pasejo nekaj živine.

Da, rjuha sena. To je cela bala sena, ki jo ovijejo v platneno ali vrečevinasto rjuho kvadratne oblike in jo zavežejo. Táko breme si možak zavijti na rame, da kar izgine pod njim in je od daleč videti, kot da se veliko breme pomika kar sámo. Na tak način so seno nekoč prenašali v dolino z zelo oddaljenih strmih pobočij, kjer so z derezami na nogah kosili travo in jo sušili. Danes pa ga še vedno na enak način zavitega vozijo na domove s traktorji.

NAJZAHODNEJŠA TOČKA SLOVENIJE

Okolica Kobarida je zelo zanimiva. Lahko se podamo v visoko ležeča naselja pod Krnom, na primer v Gregorčičevo Vrsno ali do vasi Krn, kjer se je rodil zgodovinar in geograf **Simon Rutar**. V drugi smeri pridemo v Drežnico, ki je znana po pustnih šemah in zanimivi cerkvi, pa tudi na planine pod Krasjim vrhom. Na drugo

stran je od Kobarida komaj osem kilometrov do mejnega prehoda pri Robiču v soteski Nadiže, kjer gre vsak dan na stotine ljudi po nakupih z naše strani v Čedad in v Furlanijo, Italijani pa k nam.

Obiščimo torej dolino Nadiže in Breginjski kot ter zanimiva naselja na prisojnih pobočjih Breginjskega Stola. To je dolgo gorovje, ki se vleče še naprej v Italijo. Njegov najvišji vrh, Breginjski Stol, 1668 metrov, je na novejših zemljevidih imenovan Kobariški Stol, kar je napačno. Vrh je precej oddaljen od Kobarida in ni razloga, da bi se imenoval po njem. Nekdaj pa so ga sploh imenovali samo Stol.

Breginjski kot je ena tistih slovenskih pokrajin, ki so najbolj odmaknjene in najmanj znane. Naše najzahodnejše kraje pa si je vredno ogledati tudi zaradi njihove zunanje podobe, ki močno spominja na beneško-furlanska naselja onstran meje. Na poti do Breginja srečamo kot prvo posebnost reko Nadižo, ki ima nenavaden tok, kar lahko opazimo tudi na zemljevidu. Namesto da bi Nadiža tekla po široki dolini proti Kobaridu, se pri Starem selu nenadoma obrne proti jugu. Kot bi jo vlekle bližina Jadranskega morja, se Nadiža v globoki soteski po bližnji prebija med Matajurjem in Mijo naravnost proti jugu.

Videti je, da se je neka furlanska reka v davni preteklosti zajedla s svojim povirjem daleč nazaj med vrhove Matajurja in Mije ter počasi segla do doline Nadiže. Tako je prišlo do pretočitve, kar pomeni, da je omenjena furlanska reka obrnila Nadižo k sebi. Morda je pri tem pomagal tudi soški ledenik, ki je zajezil dolino, da se je dvignila gladina ledeniškega jezera in s tem olajšala pretočitev.

Borjana je ena od vasic ob cesti do Breginja. Če si jo ogledamo bolj podrobno, opazimo, da je v njej več novejših hiš kot v sosednjih naseljih. Te hiše so bile na novo zgrajene že pred furlanskim potresom, kajti 14. in 15. februarja leta 1952 je bila Borjana namreč ena od vasi, ki so jih najbolj prizadeli veliki snežni plazovi. Takrat so plazovi podrli devet hiš in pokopali nekaj ljudi.

Breginj in še nekaj vasi je leta 1976 močno prizadel furlanski potres in arhitektonsko nekdanje izjemno lepega naselja, starega Breginja namreč, ni mogoče več oživiti. Ohranjenih je samo nekaj starih hiš v nekdanjem vaškem jedru. V vaseh Logje in Sedlo pa so ohranjene še skoraj vse stare beneško-furlanske hiše, katerih posebnost so slikoviti leseni mostovži ali ganki v treh nadstropjih. Te kraje pa je treba obiskati tudi zato, ker so najzahodnejši v Sloveniji. Severozahodno od vrha Gnjilica, 1515 metrov, blizu Breškega Jalovca, v podaljšku Stolovega grebena, je naša najzahodnejša točka. Leži že v povirju Učje in ima položaj 13 stopinj 23 minut in nekaj sekund vzhodne geografske dolžine.

PLANOTE OB SOČI IN IDRJIČI

Kadar se peljemo z avtomobili po dnu dolin, nitne pomislimo, da precej ljudi živi tudi višje po pobočjih in zlasti na kraških planotah visoko

nad dolinami. Taka je Banjška planota ali Banjščice na levem bregu Soče, taka je tudi planota Trnovskega gozda, ki je že onstran suhe Čepovanske doline. Tudi v dolini Idričje je podobno. Med njo in dolino Trebušnice oziroma Hotenje in Kanomljice sta znani Vojskarska in Šebreljska planota. Med Idričo in Bačo pa je Šentviška planota. Planote segajo od 600 do 1000 metrov visoko. Njihovi nižji deli so naseljeni z manjšimi vasmimi in samotnimi kmetijami, v višjih delih planot pa prevladuje gozd. Najbolj gozdnat od vseh je Trnovski gozd.

Planote so bile nekoč v geološki preteklosti nižji raven svet, ki so ga gorotvorne sile dvignile nekoliko višje, reke pa so ga z dolinami ločile v samostojne planote. Navadno mislimo, da so se ljudje v preteklosti najprej naselili v dnu dolin in so šele pozneje izkrcili tudi gozdnate planote. V teh krajih pa so bile nekatere planote, kot na primer Šentviška planota, naseljena že v predzgodovinskih časih.

Po zadnji vojni so se zaradi oddaljenosti od večjih krajev, kjer je začela nastajati industrija, prebivalci začeli z njih izseljevati. Na planotah kljub temu še vedno živi precej ljudi, ki bi si razen s kmetijstvom, gozdarstvom in skromno industrijo lahko v bodoče pomagali tudi s turizmom. Vredno se je povzpeli na katerokoli od teh visokih pokrajin, saj je od zgoraj videti svet povsem drugače.

odmevi

Strokovni odmevi na nestrokovne zaključke

Obvestila PZS so aprila 1991 s polletno zamudo objavila zaključke posvetovanja »Gore in varnost«, Poljče, oktober 1990, kjer so pod oznako IX obravnavani planinski zemljevidi. Čeprav ne dvomimo o dobranamernosti sestavjalcev tega dokumenta, pa so nekatere trditve za tiste, ki se s planinsko kartografijo tudi strokovno ukvarjamo, povsem nesprejemljive in jih želimo na poljuden način predstaviti širši planinski javnosti. Pa si jih oglejmo!

»Planinski zemljevid je osnovni pripomoček za pripravo in izvedbo planinskega podviga. Planinska založba je s planinskimi kartami zajela večino slovenskega gorskega sveta, žal pa njihova kakovost zaradi različnih razlogov zaostaja za izdelki številnih tujih proizvajalcev...«

Geodetski zavod in Institut za geodezijo in fotogrametrijo že tretje desetletje sodelujeta s PZS in sta bila doslej avtorja številnih planinskih kart. V najširši javnosti in v strokovnih krogih tudi izven Slovenije in Jugoslavije so bile slovenske planinske karte od merila 1 : 25 000 do 1 : 100 000 deležne velike pozornosti in zelo visokih ocen, na podlagi tega pa je Geodetski zavod dobil pomembna naročila za kartografiranje Julijskih Alp, Kamniških in Savinjskih Alp in številnih drugih območij za svetovno znano